

Η Σερβία, η Κίνα και τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων.

Επιμέλεια: Χούρσογλου Κ. - Χ.Τσαρδανίδης

Χιλιάδες πολίτες των Δυτικών Βαλκανίων καταφθάνουν στη Σερβία προκειμένου να εμβολιαστούν δωρεάν. Η σερβική κυβέρνηση αξιοποιεί τα εμβόλια της Κίνας (Sinopharm) και της Ρωσίας (Sputnik V), προκειμένου να ανακτήσει την επιρροή της στα κράτη που αποτελούσαν ομόσπονδα κράτη της Γιουγκοσλαβίας. Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται πολιτική αναζήτησης καταφυγίου (shelter seeking) σε δύο επίπεδα: Αφενός η Σερβία αναζητεί καταφύγιο στην Κίνα και αφετέρου τα αδύναμα βαλκανικά κράτη, ιδίως η Βόρεια Μακεδονία, αναζητούν (υγειονομικό) καταφύγιο στην Σερβία.

Πρόκειται για υπηκόους της Βόρειας Μακεδονίας, της Βοσνίας, του Μαυροβούνιου και της Αλβανίας, κρατών που δεν έχουν λάβει δόσεις εμβολίων από το ενιαίο σύστημα Covax του ΠΟΥ, ούτε εξασφάλισαν έγκαιρα εμβόλια από τη διεθνή αγορά. Σε αυτούς επετράπη το διήμερο 27-28 Μαρτίου 2021 να εμβολιαστούν χωρίς περιορισμούς, ενώ από τις 29 Μαρτίου ξένοι υπήκοοι δύνανται να υποβάλλουν αίτηση εμβολιασμού στην ηλεκτρονική πλατφόρμα της σερβικής κυβέρνησης. Η Σερβία, επίσης, το προηγούμενο διάστημα είχε δωρίσει δόσεις εμβολίων στη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και τη Βοσνία.

Η Σερβία έχει εμβολιάσει μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της από οποιοδήποτε κράτος –μέλος της ΕΕ, εξαιρουμένης της Ουγγαρίας. Παραπάνω από τρία εκατομμύρια από το σύνολο των επτά εκατομμυρίων Σέρβων έχει εμβολιαστεί. Το Βελιγράδι έχει στραφεί στην Κίνα και δευτερευόντως στη Ρωσία αγοράζοντας έγκαιρα μεγάλες ποσότητες των εμβολίων Sinopharm (1.500.000 δόσεις) και Sputnik V (300.000 δόσεις), μαζί με τις δόσεις των εμβολίων της BioNtech/Pfizer (100.000) και AstraZeneca (150.000), που εισήγαγε από την ΕΕ. Ανέμενε ακόμη 450.000 δόσεις του εμβολίου της Pfizer τον Απρίλιο.

Ο Πρόεδρος της χώρας, Alexander Vučić, παρομοίωσε τον κόσμο με τον Τιτανικό δηλώνοντας πως «οι πλούσιοι έχουν εξασφαλίσει όλες τις βάρκες για τους εαυτούς τους» ενώ οι φτωχοί έχουν μείνει έξω από αυτά. Με την ρητορική αυτή, κατέκρινε την αδιαφορία της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια και την διστακτικότητά της να προχωρήσει σε μια ακόμη Διεύρυνση.

Ο Vučić δεν είναι νέος στην πολιτική. Το 1993, ένα έτος μετά την έναρξη του πολέμου της Βοσνίας, εισήλθε στο Serbian Radical Party (SRS), ακροδεξιό κόμμα με εθνικιστική ιδεολογία (και ηγέτη τον υπεύθυνο για εγκλήματα πολέμου Vojislav Seselj). Σκοπός του κόμματος ήταν δημιουργία της ‘Μεγάλης Σερβίας’. Ο Vučić ανήλθε στο αξίωμα του Γενικού Γραμματέα του κόμματος το 1995. Διετέλεσε Υπουργός Επικοινωνίας της κυβέρνησης Μιλόσεβιτς κατά την περίοδο του πολέμου του Κοσόβου (1998-1999). Τότε, επέβαλε περιορισμούς στον αντιπολιτευ-

όμενο τύπο και απαγόρευσε τη μετάδοση ξένων δικτύων ΜΜΕ. Το 2008, εγκατέλειψε το ακροδεξιό κόμμα και προσχώρησε στο νεοϊδρυθέν (Serbian Progressive Party - SNS). Τα ακόλουθα χρόνια παρουσίασε διαφορετικό προφίλ. Κατάδικασε τη γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα (1995) όπου οι σερβοβοσνιακές δυνάμεις εισήλθαν στην πόλη, ανακηρυγμένη από τον ΟΗΕ ως ‘ασφαλή περιοχή’, και εκτέλεσαν 8.000 άμαχους βόσνιους μουσουλμάνους. Ο Vučić αφού διετέλεσε Υπουργός Άμυνας (2012-2014) και πρωθυπουργός, (2014-2017) εξελέγη Πρόεδρος της χώρας το 2017. Στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2020, το κόμμα του απέσπασε το 60% των ψήφων, ενώ πολλά κόμματα της αντιπολίτευσης δεν συμμετείχαν, προεξοφλώντας διαφθορά και ανελεύθερες εκλογές στις οποίες δεν συμμετείχε ούτε το μισό εκλογικό σώμα. Σύμφωνα με το δείκτη Freedom House, η Σερβία κατατάσσεται ως μερικώς ελεύθερη χώρα και 93η στον κόσμο σε ελευθερία του Τύπου. Η χώρα έλαβε τη χειρότερη βαθμολογία της μετά το 2006 σύμφωνα με το δείκτη δημοκρατικότητας (Democracy index) του περιοδικού Economist.

Είναι η μοναδική χώρα των Δυτικών Βαλκανίων που δεν επιδιώκει την ένταξη στο ΝΑΤΟ. Το 2007 ανακήρυξε στρατιωτική ουδετερότητα, υπέβαλε αίτηση ένταξης στην ΕΕ και άρχισε διαπραγματεύσεις ένταξης το Δεκέμβριο του 2013. Η Σερβία, επίσης, δεν προτίθεται να θυσιάσει τις σχέσεις της με την Ρωσία. Αρνήθηκε να επιβάλλει κυρώσεις στην τελευταία μετά την εσχολή της στην Κριμαία. Η βαλκανική χώρα αναπτύσσει επιπρόσθετα και μια στρατηγική συμμαχία με την Κίνα. Τα μειονοτικά και αποσχιστικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι δύο χώρες (Κόσοβο για την Σερβία, Σιντζιάνγκ, Χονγκ Κόνγκ, Θιβέτ για την Κίνα) τις ενώνουν. Η Κίνα υποστήριξε τη Γιουγκοσλαβία στον πόλεμο του Κοσόβου, εκφράζοντας την αντίθεσή της στους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ. Ο ακούσιος βομβαρδισμός της κινεζικής πρεσβείας στο Βελιγράδι το 1999 ενέτεινε την υποστήριξη της Κίνας στο ζήτημα του Κοσόβου. Η πανδημία Covid-19 συνεισέφερε στην περαιτέρω βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών. Η αύξηση των κινεζικών επενδύσεων ενισχύει τη θέση του Vučić στο εσωτερικό, ενώ οι μεγάλες ποσότητες του κινεζικού εμβολίου που έχει προμηθευτεί του επιτρέπουν να επεκτείνει την επιρροή του στις γειτονικές χώρες μέσω της διπλωματίας των εμβολιασμών. Στις αρχές του περασμένου Μαρτίου ανακοίνωσε την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής του κινεζικού εμβολίου στην Σερβία με σκοπό να είναι σε θέση να προμηθεύσει ολόκληρη την βαλκανική χερσόνησο.

Αρχικά, οι βαλκανικές χώρες, επιχειρώντας να βεβαιώσουν για την ευρωατλαντική τους δέσμευση, προθυμοποιήθηκαν να αναμένουν την προμήθεια εμβολίων από τη Δύση. Τακτική εμφανώς εσφαλμένη. Η δε απογοήτευση της Αλβανίας και της Βόρειας Μακεδονίας επιτάχθηκε, από την

καθυστέρηση της ΕΕ να συναινέσει στην έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Συναινέσε μόνο τον Μάιο του 2020 ενώ λίγο αργότερα η Βουλγαρία εμπόδισε την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη Βόρεια Μακεδονία τον Νοέμβριο του 2020. Πλέον, η Βόρεια Μακεδονία, η Αλβανία και το Μαυροβούνιο με πρότυπο και περιφερειακό ηγέτη την Σερβία, υπέγραψαν διμερείς συμφωνίες για να προμηθευτούν το κινεζικό και το ρωσικό εμβόλιο.

Τα μικρά κράτη προσεγγίζουν τις διεθνείς σχέσεις από θέση αδυναμίας. Εφόσον η διεθνής πολιτική δεν είναι ιεραρχικά διατεταγμένη, όπως η εσωτερική πολιτική, αλλά αποκεντρωμένη και άναρχη (διεθνής αναρχία) τα κράτη αποκτούν κίνητρα να δράσουν βάσει της αρχής της αυτοβοήθειας (self-help). Αποκτούν, δηλαδή, κίνητρα για να φροντίσουν τα ίδια για τον εαυτό τους. Οι μεγάλες δυνάμεις προκειμένου να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της διεθνούς αναρχίας μπορούν να κινητοποιήσουν εσωτερικούς πόρους (εσωτερική εξισορρόπηση) ή να συνάψουν συμμαχίες (εξωτερική εξισορρόπηση). Από την άλλη, τα μικρά κράτη ταλανίζονται από ευπάθειες που απορρέουν από τη σχετική στρατιωτική και οικονομική αδυναμία τους και τις περιορισμένες διπλωματικές δυνατότητές τους. Σύμφωνα με τον Baldur Thorhallsson, τα μικρά κράτη προκειμένου να περιορίσουν την εγγενή τρωτότητά τους μπορούν να επιδιώξουν μια πολιτική αναζήτησης καταφυγίου (shelter policy), το οποίο παρέχεται από ισχυρότερα κράτη (ή από διεθνείς οργανισμούς). Είναι διατεθειμένα να εκχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους σε μεγάλες δυνάμεις προκειμένου να απολαύσουν τα οφέλη του πολιτικού, οικονομικού ή κοινωνικού καταφυγίου. Η επιρροή που ασκείται από μια μεγάλη δύναμη σε μια μεσαία ή από μια μεσαία σε μικρά κράτη μπορεί, επίσης, να θεμελιωθεί σε 'ήπιες' εκφάνσεις ασφάλειας όπως η υγειονομική ασφάλεια.

Εάν τα μικρά κράτη είναι στρατηγικής σημασίας για τα ισχυρότερα, μπορούν να αποκτήσουν πλεονεκτήματα και να βρεθούν σε θέση λιγότερο ζοφερή από εκείνη που περιγράφει ο Θουκυδίδης («Ο ισχυρός προχωρά όσο του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»). Οι πελατειακές σχέσεις (patron-client relations) με μια μεγάλη δύναμη, εάν χρησιμοποιηθούν με προσοχή και δεξιοτεχνία μπορούν να αποτελέσουν ισχυρό έρεισμα για μικρά κράτη, ιδίως αν αυτά μπορούν να επηρεάσουν την περιφερειακή κατανομή ισχύος. Έτσι, δεν χρειάζεται να ακολουθούν, όπως κατά το παρελθόν, μια πολιτική πρόσδεσης (bandwagoning) σε μια ισχυρή δύναμη. Το 2019 οι αμυντικές δαπάνες της Σερβίας ανέρχονταν στα 1.14 δις δολάρια (αύξηση 43% σε σχέση με το 2018), σύμφωνα με το Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) ενώ σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, το ίδιο έτος, οι εισαγωγές όπλων έφτασαν τα 171 εκατομμύρια δολάρια, διευρύνοντας το στρατιωτικό χάσμα μεταξύ της και των υπόλοιπων βαλκανικών κρατών.

Στα Βαλκάνια παρατηρείται μια διπλή πολιτική αναζήτησης καταφυγίου (double face shelter seeking policy). Εν προκειμένω, η Σερβία απολαμβάνει τα οφέλη του λιγότερου ισχυρού κράτους στο πλαίσιο της πολιτικής καταφυγίου που έχει αναπτύξει με την Κίνα, ενώ εκμεταλλεύεται την αδρανή πολιτική της Ένωσης στα Δυτικά Βαλκάνια. Έτσι έχει επιτύχει να αποτελέσει η ίδια (υγειονομικό) καταφύγιο για τα γειτονικά της κράτη λειτουργώντας ως αγωγός ήπιας ισχύος.

Με ΑΕΠ που μόλις ξεπερνά τα πενήντα δις και με ολοένα και φθίνοντα πληθυσμό, η Σερβία δεν είναι ένας δυνητικός περιφερειακός ηγεμόνας. Ωστόσο, η ισχύς είναι πάντα σχετική και το Βελιγράδι φαίνεται ικανό να εκμεταλλευτεί την υγειονομική πολιτικής αρωγής ώστε να ενδυναμώσει την δημόσια εικόνα του και να βελτιώσει τους πολιτικούς και πολιτισμικούς δεσμούς του με τους ανίσχυρους γείτονές του.

Ωστόσο, η ΕΕ μπορεί και πρέπει να δράσει ενιαία και αποφασιστικά σε μια γεωγραφική περιφέρεια όπου έχει αποτύχει στο παρελθόν (ατυχής διεθνής αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας το 1991, αμχανία αρχικά στον πόλεμο της Βοσνίας). Η ΕΕ μπορεί να αποτρέψει τη διολίσθηση των βαλκανικών κρατών στη σφαίρα επιρροής της Σερβίας και περαιτέρω της Κίνας. Ήδη έχει παράσχει οικονομική βοήθεια 3,3 δις ευρώ στα Δυτικά Βαλκάνια. Πιο αποτελεσματική θα ήταν η αποστολή εμβολίων. Σε χώρες με τόσο μικρό πληθυσμό (Βόρεια Μακεδονία 2.1 εκ., Βοσνία 3,3 εκ., Μαυροβούνιο 620 χιλ.), η άμεση παροχή ακόμη και μικρών ποσοτήτων θα μπορούσε να είχε όχι μόνο συμβολικό νόημα αλλά και πραγματικό αντίκτυπο. Τελικά, μόνο στις 20 Απριλίου 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Αυστρία ανακοίνωσαν τη σύναψη συμφωνιών για την παράδοση εμβολίων κατά της νόσου COVID-19 στα Δυτικά Βαλκάνια. Οι 651 000 δόσεις BioNTech/Pfizer που αναμένεται να παραδοθούν εντός του Μαΐου χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και θα διαμοιραστούν με τη βοήθεια της Αυστρίας. Μήπως, όμως, αυτή η βοήθεια τελικά είναι πολύ λίγη και πολύ αργά;